

הסיכונים הביטחוניים הכרוכים במתווה לשחרור החטופים והפסקת האש: מה צריך להדאיג את מדינת ישראל, ומה פחות

תמיר הימן | 19 בינואר, 2025 | גיליון 1935

מעבר לסיכון המיידי הכרוך בשחרור מחבלים מבתי הכלא בישראל וחזרת תושבים ופעילי חמאס לצפון רצועת עזה, מדינת ישראל ניצבת כעת בפני אתגר כבד משקל - מניעת התעצמות מחודשת של חמאס מתוך חורבות עזה. הפסקת האש עלולה להתפוצץ ואפשר שהמתווה לשחרור החטופים לא יגיע לכלל מימושו המיוחל על כל שלביו, ועל כן נדרשת כבר עכשיו היערכות מתאימה, שתכליתה למנוע התפתחויות שליליות במיוחד בעתיד.

מתווה שחרור החטופים מעורר מערבולת רגשית. מדובר בהסכם חשוב לישראל, במיוחד במובן הערכי. האזרחים שהופקרו בשבת ההיא, ב-7 באוקטובר, חייבים לחזור, שאם לא כן, תתעורר שאלה לגבי משמעות הערבות ההדדית והמוסכמה כי "כל ישראל אחים". אך לצד התקווה לשובם של כולם - מי לשיקום ומי לקבורה - מתגנב חשש ביטחוני כבד עקב מחיר הפסקת האש.

המתווה עשוי להועיל גם מבחינה אסטרטגית, אלא שתועלת זו תלויה במה שתעשה ישראל לאחר השלמתו. השאלה האם ניתן היה לסכם את המתווה לפני מספר חודשים טורדת את התודעה, אך בדומה לשאלות רבות אחרות של "מה היה אילו", היא מיותרת כרגע. שאלה זו ושאלות נוספות יישארו לשיפוט ההיסטוריה, או לשיפוטה של ועדת החקירה הממלכתית, בתקווה שתוקם.

הבעיה החריפה ביותר שבמתווה היא היותו מפוצל לשלבים, והחשוב ביותר - הרצף בין השלב הראשון לשלב השני. התמורות הגדולות מבחינת חמאס מצויות בשלב השני, זה המבטיח את שחרור האסירים הכבדים יותר, את עצירת המלחמה, ואת נסיגתו המוחלטת של צה"ל מהרצועה. בשלב זה, גם המחירים מבחינת ישראל יהיו גבוהים יותר (ובכלל זאת הפוליטיים-אלקטורליים). חשש נוסף הוא, שחמאס לא יודע היכן נמצאות ברחבי הרצועה כל גופות הנרצחים. ייתכן שבערפל הקרב, חמאס איבד שליטה על מקומות הימצאן. וסביר אף יותר, שחמאס יעלה טענות כזב על מנת לשמור בידיו קלפי מיקוח ותעודת ביטוח שתמנע את חידוש המלחמה. משום כך, למרבית הצער, רבים הסיכויים שמדובר במתווה חלקי בלבד. מכאן שיש

להיערך כבר כעת, הן בהיבט הביטחוני השוטף והן בהיבט האסטרטגי, ליום שיתברר בו כי המתווה התפוצץ ולא ייושם במלואו.

האיום הביטחוני

מתנגדי ההסכם מצביעים על הסיכון הביטחוני הכרוך בו. אם מרכזים את דאגותיהם, אזי מדובר בשלוש עיקריות:

1. הסיכון הכפול בשחרור מחבלים מסוכנים מהכלא הישראלי: אנשים מסוכנים שחוזרים לשטח (ראו: לקח שחרור יחיא סינוואר), ובעוד שעצם השחרור נחשב הצלחה של חמאס, בה בעת הוא יחזק את מעמדו וידרבן פלסטינים לבצע חטיפות נוספות בעתיד.
 2. חזרת תושבי צפון הרצועה למרחבים שטוהרו והם קרובים ליישובי מערב הנגב שבגבול רצועת עזה (ללא בידוק דקדקני) עלולה לאפשר חידוש של איום הפשיטה לשטח ישראל ולירי מנגד.
 3. נסיגה ישראלית מרצועת עזה וסיום המלחמה כאשר חמאס משמר את שליטתו בפועל ברצועה - יאפשרו בטווח הרחוק את חידוש היכולות הצבאיות של חמאס, ועוד בטווח המיידי, היא תשמר את מוטיבציית ההתנגדות הפעילה נגד ישראל.
- אמנם מדובר באתגרים כבדי משקל. עם זאת, רק הבעיה השלישית - שימור חמאס כשליט הרצועה בפועל, היא בעיה אסטרטגית חמורה משום שהיא סותרת את מטרות המלחמה שהציבה ממשלת ישראל. כל השאר - פתיר.
- נסביר: שחרור אסירים הוא אכן מחיר כבד, אבל מהרגע הראשון היה ידוע שישראל תשלם אותו. זה מחיר ההפקרה והכשל הנורא בהגנה על האזרחים ועל הגבול. למרות זאת, ניתן לנהל סיכון זה - אסירים מסוכנים שעלולים להבעיר את השטח יוגלו למדינה שלישית (שהרי, אם מדינת ישראל רוצה להגיע למישהו כמעט בכל מקום בעולם, יכולתה לעשות זאת מוכחת בעליל), יתר האסירים (מסוכנים פחות) שיוחזרו לאזור יהודה ושומרון ולרצועת עזה יישארו תחת פיקוח מודיעיני מרחוק. ומי מהם שיחזור לפעילות טרור - יעצר או יסוכל.
- עצם החזרה של תושבים לצפון הרצועה אינה מסוכנת. נכון, כל עוד נמשך הסכסוך הישראלי-פלסטיני ימצאו אלה שיתגייסו לשורות ארגוני הטרור, גם אם כיום הם ילדים תמימים. ללא טיפול בבעיית השורש, נמשיך לטפל בסימפטומים. הסיכון הוא בנייה מחודשת של תשתיות טרור. ואולם, אזור צפון הרצועה נחרב לחלוטין, מעל ומתחת לפני הקרקע לא נשארו תשתיות טרור משום ששם השמיד צה"ל את חטיבות חמאס (מעבר להכרעה צבאית). ולגבי ההמשך, יש להניח כי להבדיל מאופן פעולת צה"ל לפני ה-7 באוקטובר, הפעם מדיניות האכיפה לשם מניעת התעצמות חמאס וצמיחת איום מחדש תהיה שונה. סביר שתהיה אגרסיבית ביותר,

בדומה לפעילות בלבנון שתכליתה לאכוף את הסכם הפסקת האש שנחתם בנובמבר 2024, לסיום המלחמה בחזבאללה.

היום שאחרי העסקה

הסיכון שבהשארת חמאס בשלטון אכן חמור. בעוד שניתן לפתור מקומית את בעיית ההברחות לרצועה דרך ציר פילדלפי, מעל ומתחת לקרקע, הסגירה לעולם לא תהיה הרמטית. כל עוד חמאס בשלטון, האיום יתחדש. ולכן, יש חובה להתכונן כבר עכשיו ליום שאחרי ההסכם. בין שהוא ימומש במלואו ובין שיופר על ידי חמאס. היום הזה יגיע. ומה תעשה ישראל במקרה הסביר שחמאס נשאר על כנו כריבון ברצועת עזה. הרי הסרתו מהשלטה היא אחת ממטרות המלחמה שטרם הושגו. ולכן, יש להיערך לכך שישראל תיאלץ לחזור ולהילחם ברצועה, בעוד מספר שבועות או מספר חודשים. ואז, לא ניתן יהיה להתחמק מהידרשות לסוגיות שלעיתים נוח לדחוק הצידה - מה עושים עם רצועת עזה?

הניתוח מצביע על ארבע חלופות:

1. כיבוש מחדש וסיפוח לישראל: ההסכם מול חמאס מסבך אפשרות זו, אפילו בשטח שטוהר בצפון הרצועה. הרי כמיליון פלסטינים צפויים לחזור לצפון הרצועה. פינויים מחדש, גם אם הוא אפשרי צבאית, לא יהיה פשוט מבחינה בינלאומית. כלל לא בטוח, שאפילו הנשיא דונלד טראמפ ימהר לברך על כך. יתר על כן, אופציה זו בלתי ניתנת לשכפול לכל רחבי הרצועה. ישראל תוכל לכבוש, לטהר ולספח את צפון הרצועה, ואפילו לבנות שם יישובים, אך זהו פתרון מקסימלי לאזור מינימלי, שמחיריו הפנימיים (מחאה ציבורית גועשת) והחיצוניים (בידוד וחרם בינלאומיים) יהיו כבדים. לכן, נשאלת השאלה - האם כיבוש מחודש של הרצועה כדאי? כנראה שלא. מחירו הצפוי יירב ביחס ליתרונותיו.

2. כיבוש וממשל צבאי: במצב זה, צה"ל כובש את כל רצועת עזה, מטיל ממשל צבאי, וממשיך בחיסול חמאס, במקביל ללקיחת אחריות על חלוקת הסיוע ההומניטרי ודאגה לכל צורכי האזרחים בשטח הרצועה. לאופציה זו משמעויות בינלאומיות כבדות ועלויות גבוהות, הן בחיי לוחמים, הן בכלכלה ובלגיטימציה הפנימית-חברתית. יידרשו לשם השלמת המהלך גיוס מילואים נרחב, חימושים רבים, וגם זמן רב. לא בכדי פסל ראש הממשלה בנימין נתניהו רעיון זה בתחילת המלחמה. הבעיה הגדולה היא (גם אם ניתן יהיה להתמודד עם הבידוד הבינלאומי וייגנו לנצח חזון הנורמליזציה הישראלית-ערבית), שהטלת ממשל צבאי על הרצועה עלולה להתמסד כפתרון הקבע. מי יסכים לקחת את הרצועה מידי צה"ל? כל גורם ערבי שיעשה זאת (בלי פתרון מדיני משלים) ייחשב משתף פעולה עם ישראל וכעולה לשלטון בעזה על כידוני צה"ל. וכך, ישראל

תקבל לנצח את עזה, שהיא אזור מוכה אסון ובה למעלה משני מיליון תושבים פלסטינים רעבים, זועמים וחסרי תקווה.

3. כאוס: ישראל יוצאת מהרצועה ומשאירה את המצב כפי שהוא, ללא התערבות אזרחית. יש שיקראו למצב זה "כאוס מכוון". ישראל משאירה לעצמה את הזכות להגנה עצמית ולהמשיך בפעילות כירורגית נגד חמאס, אך אינה עוסקת כלל בהיבט האזרחי של ניהול הרצועה. סביר כי במצב זה - חמאס חוזר לעמדת שליטה ובונה את כוחו מחדש. יהיה זה רק עניין של זמן עד שיתחדש האיום הביטחוני מרצועת עזה על ישראל. יוצר אז מעגל זדוני, שבמסגרתו חמאס מתחזק עקב היותו הריבון בפועל, ששולט בסיוע ההומניטרי, ישראל מחלישה אותו צבאית, אך הוא חוזר ומתחזק כתוצאה משליטתו הכלכלית ברצועה ומהעובדה שאין שום רעיון מתחרה לרעיון ההתנגדות שהוא מייצג. מצב זה עלול להימשך שנים, עד הכרעה. ישראל כנראה תנצח בסוף ושאריות צבא חמאס יוכחדו, אך נוכחותו ברצועה תימשך, וכל עוד רעיון ההתנגדות האלימה קיים – האתגר ייוותר בעינו, ללא פיתרון.

4. ממשל אזרחי חלופי: גוף שאינו חמאס מטפל בחלוקת הסיוע האזרחי ובניהול האדמיניסטרטיבי של רצועת עזה. חלופה זו יכולה להיות חלק ממתווה כולל של העברת האחריות האזרחית לגורם שלישי, תוך השארת האחריות הביטחונית בידי צה"ל (בעיקר באמצעות סיכולים ממוקדים מהאוויר ומבצעים חסויים). אפשרות זו אכן מסובכת יותר, אבל היא תרחיק את שלטון חמאס, ניתנת לשכפול לכל רחבי הרצועה ואינה מנוגדת לחוק הבינלאומי. להבדיל מאפשרות הממשל הצבאי, היא מבטיחה שצה"ל ימשיך להיות אחראי לביטחון ישראל, ולא לביוב ברצועה. הגורם שייקח אחריות על הרצועה יהיה חייב לענות רק לשני תנאים – חמאס לא יהיה חלק ממנו, ועליו להיות בעל יכולות מעשית לתפקד.

מדובר בסוג של "ועדה קרואה" זמנית - רעיון שמתגלגל כבר מספר חודשים במערכת הביטחונית בישראל. למרות שהוועדה הזו תוקם בברכת הרשות הפלסטינית, ואולי תהווה בסיס לחזרת רשות פלסטינית מתפקדת לרצועה בהמשך הדרך, סביר שהרשות תתנגד לה (ברוח נטייתה להימנע מנטילת אחריות ולדרוש את "הכול או לא כלום"). גם בישראל יש שיתנגדו לעצם אזכור הרשות הפלסטינית כמעורבת, למרות שמעורבותה תהיה מינורית וסמלית. אך זה המקום להזכיר את אפקט הלחץ של הנשיא טראמפ, שהביא לסיכום המתווה הנוכחי, עוד טרם נכנס לבית הלבן. הרשות אכן תתנגד, אבל ניתן יהיה להפעיל לחצים שיאפשרו שלטון חלופי.

סיכום

על מדינת ישראל לגבש החלטה אשר למצב הסיום הרצוי והנכון למלחמה - אין דרך לחמוק מכך. מתווה השבת החטופים הוא תחילת הסוף בלבד, ואם לא יתוכנן כבר עכשיו היום שאחריו, לא יהיה למלחמה סוף. אם ישראל לא תדבק בתוכנית המקורית להחלפת חמאס בממשל אזרחי ברצועה, שאינו ישראל ואינו חמאס, לא תושג מטרת המלחמה. ישראל - ההנהגה והציבור - יהיו אז מתוסכלים עקב הישגים חמאס ברצועה ואי-השבת כל החטופים ארצה, וזאת לאחר שחמאס הצליח להביא לשחרור אסירים ולנסיגת צה"ל מהרצועה. סביר שנשמע אז את דוברי חמאס ממסגרים זאת כניצחון, ורבים יאמינו בכך.

תקופת התרגשות גדולה לפנינו. מתח רב, חשש שהמצב השברירי יסתכם במפח נפש, שהרי מדובר בהסכם עם אנשים רעים ושטופי שנאה במיוחד. כל יום במהלך יישום המתווה יהיה קשה ומתוח, בין אושר לשמחה, בין תקווה לייאוש וכעס. עם זאת, אין הטלתה הצפויה פוטרת מחשיבה אסטרטגית ארוכת-טווח. היום שבו העסקה תסתיים יגיע, וזה הזמן להניח מתווה יציאה שיבטיח את השגת מטרת המלחמה האחרונה שלא הושגה - החלפת שלטון חמאס - ולקבע את ההישג הצבאי במתווה מדיני משלים, כזה שיגיע עד ריאה ואולי גם יזכה את הנשיא טראמפ וראש הממשלה נתניהו בפרס נובל לשלום.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט